

sendas plerique legiones admonebant, promptior in spem, & firmus adversis, dimisso equo pedes ante vexilla constitit.

Ac primo congressu eminus certabatur. simul constantia, simul arte Britannii ingentibus gladiis & brevibus cetris missilia nostrorum vitare, vel excutere, atque ipsi magnam vim telorum superfundere: donec Agricola tres Batavorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus est, ut rem ad mucrones ac manus adducerent. Quod & ipsis vetustate militia exercitatum, & hostibus inhabile parva scuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladii sine mucrone complexum armorum, & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur ut Batavi miscere ictus, ferrire umbonibus, ora fedare, & tractis qui in equo obstiterant, erigere in colles aciem capere, cetera cohortes amulatione & impetu commissa proximos quosque cadere: ac plerique semineces aut integri festinatione victoriae relinquebantur. Interim equitum turme fugere, covinarii peditem se praelio miscuere: & quanquam recentem terrorem intulerant, densis tamen hostium agminibus & inaequalibus locis hrebant: minimeque equestris ea pugnae facies erat, cum in gradu stantes simul equorum corporibus impellerentur. ac sepe vagi currus, exterriti sine rectoribus equi, ut quemque formido tulerat, transversos, aut obvios incurabant. Et Britannii qui adhuc pugnae expertes summa collium infederant, & paucitatem nostrorum vacui spernebant, digredi paulatim & circumire terga vincuntium ceperant: ni id ipsum veritus Agricola quatuor equitum alas ad subita belli retentas, venientibus opposuisset; quantoque ferocius accurrerant, tanto acrius pulsos in fugam disiecit. Ita consilium Britannorum in ipsos versum, transvectaque praeepto ducis a fronte pugnantium ale, aversam hostium aciem invasere. Tum vero patentibus locis grande & atrox spectaculum: sequi, vulnerare, capere, atque eosdem oblati aliis trucidare. Iam hostium, prout cuique ingenium erat, cetera armatorum paucioribus terga prestare, quidam inermes ultro ruere, ac se morti offerre. Passim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus. & aliquando etiam victis ira virtusque: postquam silvis appropinquarunt, collecti, primos sequentium incautos & locorum ignaros circumveniebant. Quod ni frequens ubique Agricola validas & expeditas cohortes indaginis modo, & sicubi artiora erant, partem equitum dimissis equis, simul rariores silvas equitem perfructare iussisset, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiducia foret. Ceterum ubi compositos firmis ordinibus sequi rursus videre, in fugam versi, non agminibus ut prius vel alius alium respectantes, rari, & vitabundi invicem, longinqua atque avia petiere. finis sequendi nox & satietas fuit. caesa hostium ad decem millia. nostrorum trecenti quadraginta cecidere, in quibus Aulus Atticus praefectus cohortis juvenili ardore & ferocia equi hostibus illatus. Et nox quidem gaudio praedaque leta victoribus. Britannii palantes mixtoque virorum mulierumque ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deferere domos, ac per iram ultro incendere: eligere latebras, & statim relinquere: miscere invicem consilia aliqua, dein sperare: aliquando frangi aspectu pignorum suorum, saepius concitari. satisque constabat sevisse quosdam in conjuges ac liberos, tanquam misererentur. Proximus dies faciem victoriae latius aperuit. vastum ubique silentium, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obviis. quibus in omnem partem dimissis, ubi incerta fuga vestigia, neque usquam conglobari hostes compertum, & exacta jam aestate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus praefecto classis circumvehi Britanniam praecipit. data ad id vires, & praesse-

rat terror. Ipse peditem atque equites lento itinere, quo novarum gentium animi ipsa transitus mora terrerentur, in hibernis locavit. Et simul classis secunda tempestate ac fama Trutulensem portum tenuit, unde proximo latere Britannia lecto omni redierat. ac oram novissimi maris tunc primum circumvecta insulam esse Britanniam affirmavit, ac simul nomine tantum cognitas ad id tempus insulas Orcadas invenit & domuit. Quod falso Claudio adscribit Orofius & qui illum secuti.

Hunc rerum cursum, quanquam nulla verborum jaetantia, epistolis Agricole actum, ut Domitiano moris erat, fronte letus, pectore anxius excepit. Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum e Germania triumphum, emtis per commercia, quorum habitus & crines in captivorum speciem formarentur: at nunc veram magnamque victoriam, tot millibus hostium caesis, ingenti fama celebrari. Id sibi maxime formidolosum, privati hominis nomen supra principis attolli: frustra studia fori & civilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet: & cetera utcumque facilius dissimulari, ducis boni imperatoriam virtutem esse. Talibus curis exercitus, quodque seve cogitationis indicium erat, secreto suo satiat, optimum in presentia statuit reponere odium, donec impetus fama & favor exercitus languesceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata, decerni in senatu jubet: addique insuper opinionem, Syriam provinciam Agricole destinari, vacuam tum morte Atilii Rufi consularis, & majoribus reservatam. Credidere plerique libertum ex secretioribus ministeriis missum ad Agricolum, codicillos quibus ei Syria dabatur tulisse, cum praeepto, ut si in Britannia foret, traderentur: eumque libertum in ipso freto Oceani obvium Agricole, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeasse; si ve verum istud, si ve ex ingenio principis fictum ac compositum est. Tradiderat interim Agricola successori suo provinciam quietam tutamque. Ac ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus esset, vitato amicorum officio, noctu in urbem, noctu in palatium, ita ut praeeptum erat, venit: exceptusque brevi osculo & nullo sermone, turbæ servientium immixtus est.

Agricola successorem habuit, ut aliis placet, Cn. Trebellium, ut mihi videtur, Salustium Lucullum, quem Domitianus statim quod lanceas nova forma Luculleas appellari passus sit, occidit. Qua etiam tempestate Arviragus in hac insula floruit, non Claudii tempore, ut fabulatur Galfridus Monumethensis. De Domitiano enim Juvenalis ille versus intelligendus:

Omen habes, inquit, magni, clarique triumphi,
Regem aliquem capies, aut de temone Britanno
Excidit * Arviragus.

Floruit etiam Romæ Claudia Rufina foemina Britanna, eruditissima juxta ac formosissima, quam Martialis his versibus laudat:

Claudia ceruleis cum sit Rufina Britannis
Edita, cur Latia pectora plebis habet?
Quale decus forma? Romanam credere matres
Italides possunt, Atthides esse suam.

Hanc illam fuisse cujus meminit Divus Paulus in posteriori ad Timotheum epistola produnt I. Balæus, & Matth. Parkerus Archiepiscopus Cantuariensis, nec omnino refragatur temporis ratio, quamvis alii contra sentiant.

Ita imperante Domitiano, ulteriori illa parte,

Britanniam insulam esse certo affirmatur. Orcades insulae. Rhampensem legi B. Rhannanus. * Littore.

Salustius Lucullus Legatus Britannia. Arviragus Britannus.

* Arbila. dicitur Scholiaste antiquo Juvenalis. Rufina Britanna.